

- DAAN, S., 1980. Long term changes in bat populations in the Netherlands: a summary. *Lutra* 22 (1-3): 95-105.
- ESCHE, M., B. KOHL, F. KRETZSCHMAR & A. LIEGL, 1989. Flight activities of a summer colony of *Myotis emarginatus*. In: HANÁK *et al.* (eds.): *European Bat Research 1987*. Charles University Press, Praha, p. 620.
- FAIRON, J., R. GILSON, R. JOORIS, T. FABER & C. MEISCH, 1982. Cartographie provisoire de la faune chiropterologique Belgo-Luxembourgeoise. *Bulletin du centre de baguement et de recherche chiropterologique de Belgique*, nr. 7, Bruxelles.
- GAISLER, J., 1970. Remarks on the thermopreferendum of palearctic bats in their natural habitats. *Bijdragen tot de Dierkunde* 40 (1): 33-35.
- GAISLER, J., 1971. Zur Ökologie von *Myotis emarginatus* in Mitteleuropa. *Decheniana - Beihefte* 18: 71-82.
- GAISLER, J. & M. KLIMA, 1965. Sommerfunde einiger seltener Fledermausarten in Mähren und in der Slowakei 1961-1964. *Lynx* 5: 19-29.
- GLAS, G.H., 1986. Atlas van de Nederlandse vleermuizen 1970-1984, alsmede een vergelijking met vroegere gegevens. *Zoölogische Bijdragen*, nr. 34. Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.
- GLAS, G.H. & A.M. VOÛTE, 1992. Ingekorven vleermuis *Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806). In: BROEKHUIZEN *et al.* (eds.): *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- HARMATA, W., 1969. The Thermopreferendum of Some Species of Bats. *Acta Theriologica* 14 (5): 49-62.
- HARMATA, W., 1973. The thermopreferendum of some species of bats in natural conditions. *Prace zoologiczne* 19: 127-141.
- HEIMER, W., 1987. Een onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen in 25 bosgebieden in Nederland. Rapport Staatsbosbeheer, Dienstvak terreinbeheer, Afdeling Flora en Fauna.
- HOLSBEEK, L., A. LEFÈVRE, J. VAN GOMPEL & R. VANTORRE, 1986. Zoogdieren-Inventarisatie van Vlaanderen (1976-85). Uitgave Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming.
- ISSEL, B. & W. ISSEL, 1953. Zur Verbreitung und Lebensweise der Gewimperten Fledermaus, *Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806). *Säugetierkundliche Mitteilungen* 1: 145-148.
- KEKPA, O., 1961. Über die Verbreitung einiger Fledermäuse in der Steiermark. *Mitteilungen naturwiss. Verein Steiermark* 9: 58-76.
- KNOORS, J.C.A. & W.G. VERGOOSSEN, 1984. Het voorkomen van vleermuizen in enkele Midden- en Zuidlimburgse kerken. *Natuurhistorisch Maandblad* 73 (4): 77-80.
- KNOORS, J.C.A. & W.G. VERGOOSSEN, 1985. Het voorkomen van vleermuizen in enkele Middenlimburgse kerken. *Natuurhistorisch Maandblad* 74 (11): 220-224.
- KRUILL, D., 1988. Untersuchungen zu Quartiersansprüchen und Jagdverhalten von *Myotis emarginatus* (Geoffroy 1806) im Rosenheimer Becken. Diplomarbeit Fakultät für Biologie der Ludwig Maximilians Universität München.
- PALMERIM, J.M., 1989. Status of bats in Portugal. In: HANÁK *et al.* (eds.): *European Bat Research 1987*. Charles University Press, Praha, pp. 373-379.
- RICHARZ, K., 1984. Ergebnisse und Erfahrungen mit einem Fledermausschutzprogramm in Oberbayern. *Myotis* 21-22: 155-162.
- RICHARZ, K., D. KRULL & A. SCHUMM, 1989. Quartiersansprüche und Quartierverhalten einer mitteleuropäischen Wochenstubenkolonie von *Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806) im Rosenheimer Becken, Oberbayern, mit Hinweisen zu den derzeit bekannten Wochenstubenquartieren dieser Art in der BRD. *Myotis* 27: 111-130.
- SCHÖBER, W. & E. GRIMMBERGER, 1987. Die Fledermäuse Europas; kennen - bestimmen - schützen. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.
- SPITZENBERGER, F. & K. BAUER, 1987. Die Wimperfledermaus, *Myotis emarginatus* Geoffroy, 1806 in Österreich. *Mitt. Abt. Zool. Landesmuseum Joanneum* 40: 41-64.
- STEBBINGS, R.E. & F. GRIFFITH, 1986. Distribution and status of bats in Europe. *Institute of Terrestrial Ecology*.
- VERGOOSSEN, W., 1991. Vleermuizeninventarisatie van de gemeente Echt (ten oosten van de Rijksweg). *Jaarverslag 1990 VLEN-afdeling Limburg*, pp. 25-30.
- VORNATSCHEK, J., 1971. Ergebnisse eines Beringungsversuches an *Myotis emarginatus*. *Decheniana - Beihefte* 18: 63-66.
- WEINREICH, J.A. & J.H. OUDE VOSHAAR, 1987. Populatieontwikkeling van overwinterende vleermuizen in de mergelgroeven van Zuid-Limburg (1943-1987). *RIN-rapport nr. 87/13*, Amhem.

INCIDENTELE WAARNEMINGEN VAN KEIZERSMANTEL EN ROUWMANTEL

H.J.M. VAN BUGGENUM, Rijdtstraat 118, Susteren

W. VERGOOSSEN, Hulststraat 20, Echt

Dat het slecht gaat met vele inheemse vlindersoorten is alom bekend. Ondanks intensievere inventarisaties worden steeds minder en steeds lagere aantallen van zeldzame soorten waargenomen. De Vlinderstichting probeert door gerichte acties te redden wat er te redden valt. Is er nog hoop voor de Keizersmantel (*Argynnis paphia*) en de Rouwmantel (*Nymphalis antiopa*) in Limburg? De afgelopen jaren zijn deze soorten slechts incidenteel in Limburg waargenomen.

LANDELIJK BEELD

De Keizersmantel en de Rouwmantel (figuur 1) zijn twee vlindersoorten waarvan de habitat met name langs bosranden en open plekken in het bos is gelegen. Vroeger waren het beide vrij algemene soorten, maar thans behoren ze tot de zeldzame standvlinders in Nederland. Over de oorzaak van de achteruitgang van de Rouwmantel, vooral vanaf 1960, is weinig bekend. De waardplanten van deze soort (wilgen, berken, populieren en vogelkers)

komen algemeen voor. Anders ligt het bij de Keizersmantel. Hiervan wordt verondersteld dat het verdwijnen van bloemrijke ruigten nabij lichte eikenbossen, waar viooltjes (de waardplant) groeien, de oorzaak van het verdwijnen is (TAX, 1989).

SITUATIE IN LIMBURG NA 1980

Het hierboven geschetste landelijke beeld geldt, voor zover is nagegaan,

ook voor de provincie Limburg. In de atlas van de Nederlandse dagvlinders (TAX, 1989) is voor de periode 1981 tot en met 1986 slechts één uurhok in Limburg met een waarneming van de Rouwmantel aangegeven, terwijl in diezelfde periode drie uurhokken met meldingen van de Keizersmantel worden vermeld (figuur 2). Vanaf 1987 tot en met 1990 zijn er voor zover bekend nauwelijks waarnemingen. Alleen VELING & VAN SWAAY (1989) maken melding van een waarneming van de Keizersmantel langs de spoorlijn Sittard-Susteren (op 22 juni 1988 door N. Harle). Andere recente waarnemingen van een van beide soorten zijn voornamelijk niet bekend (schr. meded. Vlinderstichting). Ook de Vlinderstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg beschikt over slechts weinig recente waarnemingen. Opmerkelijk is de waarneming van een Keizersmantel in een tuin te Heerlen, twee dagen na de hierna omschreven melding uit het Annendaals bosch.

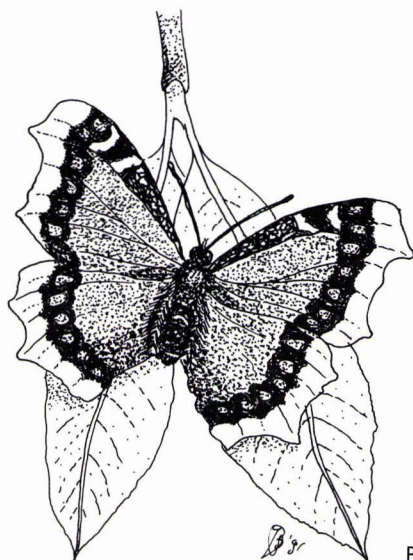
In België is men sedert kort bezig met een dagvlinderkartering. Vanuit het aan Limburg grenzende deel is alleen een waarneming van een Rouwmantel bij de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming binnen gekomen (Genk, 1991; schr. meded. L. Daniëls). Een recent overzicht van het voorkomen van de vlinders in het Duitse Nordrhein-Westfalen hebben wij niet kunnen vinden.

NIEUWE WAARNEMINGEN UIT LIMBURG

Op 1 augustus 1990 heeft de eerste auteur een exemplaar van de Kei-

Figuur 1. De Keizersmantel (a) en de Rouwmantel (b).

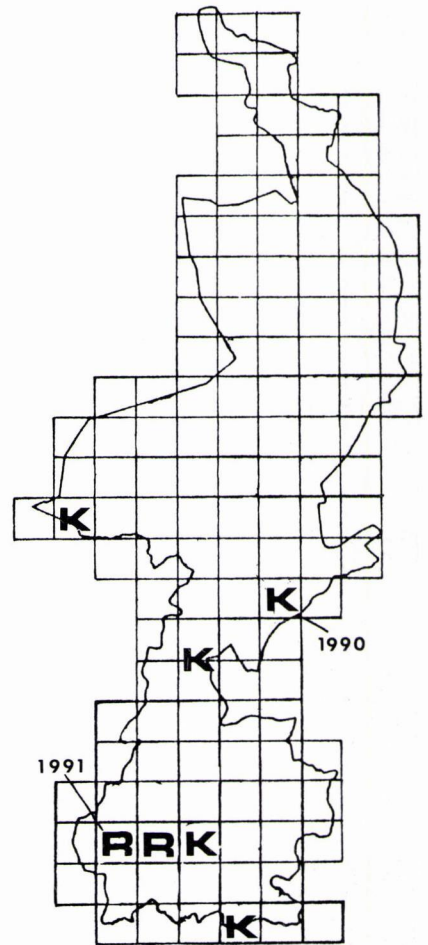

zersmantel waargenomen in het Anendaal's bosch in de Middenlimburgse gemeente Echt. Dit bos bestaat grotendeels uit naaldhout, maar hier en daar zijn ook loofhoutopstanden aanwezig. Het dier kwam in een snelle vlucht aanvliegen op een kleine open plek met een bloemrijke ruigte rondom een poel. Het streek neer op een van de aanwezige akkerdistels en begon nectar te zuigen. Beide vleugels waren beschadigd en maakten een afgevoegen indruk. Nadat de vlinder ter determinatie werd gevangen en in een petrischaal was onderzocht, werd het dier weer losgelaten en verdween het over de bosruimten. Uiteraard is de omgeving onderzocht op meerdere exemplaren van deze soort, helaas zonder resultaat. De vliegtijd ligt vooral in de maanden juli en augustus, en ook in 1991 hebben nogmaals inventarisaties in dit gebied plaatsgevonden. Ook nu weer zijn geen nieuwe waarnemingen gedaan, zodat het aannemelijk lijkt dat we toen hebben gehad met een zwerend exemplaar.

De Rouwmantel is door de tweede auteur gezien, en wel op 2 juli 1991 in de Bossche Fronten te Maastricht. Het dier zat op een modderig paadje aan de zuidkant van het bastion Prins Frederik te drinken uit een poeltje en vloog bij nadering in een ruigte van Japanse duizendknoop (*Polygonum cuspidatum*) en braam (*Rubus fruticosus* s.l.). De vlinder gedroeg zich bijzonder schuw en zag er vers uit. De vliegtijd van de Rouwmantel ligt met name in de maanden juli tot en met september. Door anderen zijn voor zover bekend in deze periode geen verdere waarnemingen gedaan, zodat het ook in dit geval aannemelijk lijkt dat het om een zwerend exemplaar ging.

CONCLUSIE

Gezien het feit dat na 1980 beide vlindersoorten in Limburg slechts incidenteel zijn waargenomen, zou geconcludeerd kunnen worden dat er geen populaties aanwezig zijn. Desondanks is het de moeite waard alle waarnemingsgegevens te verzamelen, teneinde meer zekerheid omtrent de status van deze zeldzame soorten te krijgen. Mogelijk spelen een onopvallend gedrag van de soorten en/of een te gering aantal vlinderwaarnemers een rol bij het geringe aantal meldingen. Het is dan ook niet uitgesloten dat ergens

Figuur 2. Uurhokken met meldingen van na 1980 van de Keizersmantel (K) en de Rouwmantel (R) naar TAX (1989) en VELING & VAN SWAAY (1989), aangevuld met eigen waarnemingen.

(kleine) populaties zich hebben kunnen handhaven of zich recent hebben kunnen vestigen.

SUMMARY

INCIDENTAL OBSERVATIONS ON ARGYNNIS PAPHIA AND NYMPHALIS ANTIOPA (LEPIDOPTERA; RHOPHALOCERA)

From 1980 on only incidental observations on *Argynnis paphia* and *Nymphalis antiopa* in Limburg have been reported. So far there are no indications for populations present.

LITERATUUR

TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Wageningen; Vlinderstichting en 's-Graveland: Natuurmonumenten.
VELING, K. & CH. VAN SWAAY, 1989. Bijzondere dagvlinderwaarnemingen 1988. Vlinders 4 (4) : 7-10.